Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 АВГУСТ 8 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 158 (3095)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Дөрт күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында Совет чазактың медеглели (1 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: Н. Маады. — Хана солунар редакторларының семинары. Н. Мэйгын-оол.—Хову бригадазында партия болуу (2 арын).

Спорт ажылынче кичээнгей салыр (2 арын).

Д. Шагдыр.—Чарыштың мурнакчыны болган көдээ Совет (2 арын).

Д. Чамзырай.— Районнуң колхозтар тудуунуң темпизин дүргедедир (2 арын).

Т. Ховалыг.—Хууда тудугларның хөрээн бөттүг удуртур (3 арын).

Культура-албан черлериниң ажылында четпестерин узуткаар (3 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде (3 арын).

ГДР-ниң иштики херектер министерствозунуң дыңнадыы (4 арын).

Румынияның хөталганының он чылынга (4 арын).

Массалыг узуткаашкынының чепсектерин хоруглаар (4 арын).

Урутбай улустуң национал эрге-ажылтарынга тааржын турар дугуржулга (4 арын).

Шиитпирлериң күүселдезин үргүлчү хынаар

Ажылчы массаларның амыдыралчы эрге-ажыктарын хандырарының талазы-биле партияның политикалы, оон шиитпирлериниде синиккен. Ынчангаш шиитпириниң күүселдезин хандырар ужурлуг чогаадыкчы, төлептиг организакчы ажыл болза, иниттелдиң коммунистиг чаартылгазының бүгү делегейге төөгүлүг хөрээ удуртуун турар бистиң партиявыстың чүгүлү болгаш онзаланчык чүүлү болуп турар. Партияның шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш идеикейлин-биле дем-мисежирин болуунуң бүгү организацияларындан, коммунист бүрүзүнден партия негеп турар.

Амгы үеде, кажан партия болгаш чазак социалистиг көдээ ажыл-агыйның чаа күчүлүг көдүрүүшкүнүүнүң программазын боттандырын турар үеде партияның организастыг ажылын күштелдирериниң төрүлгазы онза ужур-дузалыг. Ынчангаш партияның район аппаратары эде тургустунган, оларның ажыл-чорудулгазын көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинче чоокшулаткан. Көдээ райкомларының ажылының эде тургузуушкуну ажылчы массаларның ортузунга партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылдарның экижидилгелиниде көстүп турар.

СЭКП-ниң Бии-Хем райкому, партия эге организациялары көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинче ханыдан кирбишаан кижилер-биле ажылче кичээнгейни салган, шиитпирлер күүселдезин организастаар ажылды экижиткен. Организастыг ажылда ол баштайгы экижилгелер районга часкы тарылганы 9 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деңнелге эрттирерин, чайгы чер ашдарылгазының планын эң эки агротехниктиг хуусада 224,5 хуу күүселдирин, ол ышкан мал чемнинің белеткелиниң чорудулгазын экижидерин хандырган.

Бодунуң болгаш үстүккү органнарның шиитпирлериниң күүселдезин багай организастаар, оны ёзу барымдаалан көөр ёзугаар—партия, совет, ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазында шыдамыр аргажок четпестериниң бирээзи болур. Шак ындыг четпестерни бистиң чамдык партия организацияларыныс чайладып шыдаалаан. Оларның-биле амдыгаа чедирле эртежип турарлар. Оон чижээнге партияның Кызыл райкому хамааржыр.

СЭКП Кызыл райкому СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март болгаш июнь Пленумнарының доктаалдарын күүседири-биле районнуң онзаланчак байдалынга тааржыткан хемчегларни айыткан эвилелдер хөй доктаалдарны хүлээп алган. Ынчалза-даа ол доктаалдарның күүселдезин хандырар ужурлуг организастыг ажылды чөрүттүпаан. Райком, оон инструкторлар бөлүү аппаратының эде тургулуушкунунуң укурдулазын ам-даа чедир билбээн, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинче ханыдан кирбейн, оны эрги метод-биле- эрегей удуртуп турар, кижилер-биле ажыл, шиитпир күүселдезин организастаар ажыл коткак тургустунган.

Оон түннелинде районнуң партия организациязы көдээ ажыл-агый талазы-биле районга бердинген чамдык чүүлүн даалгаларның күүселдезин хандырып шыдаваан. Районнуң колхозтары картофель, техниктиг культураларның, дазылында чемиштиг үүштериниң тарылга планын ыракталда чедир күүсетпээн, оларның чайгы ажаалдазы багай. Мал чеми белеткээр ажылдың белеткелин болгаш чорудулгазын багай организастаанындан район июль 31-те чедир сиген белеткелиниң планын үүгле 6,7 хуу, силос белеткээрин 14,4 хуу күүсеткен. Чылдың бирги чартыында трактор ажылдарының планы үүгле 60 хуу күүсетинген болгаш капитал септелгеге киперр комбайннарның үүгле 50 хуузу септетинген.

Партия комитеттериниң ажыл-чорудулгазында кол үүл болза, хөй санныг хуралдар кылыры, хөй санныг узун шиитпирлер хүлээп алыры эвес, а партияның болгаш чазактың айтышкыннарын күүседири-биле дириг, организакчы ажылдарны чорудары турбуже, чамдык райкомнар организастыг ажылга шаптык бооп турар хөй-хөй хуралдар кылыр практикадан амдаа чайлаашып шыдавайн турар. СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкому бо чылдың бирги чартыында 22 хуралдарны, азы ай бүрүзүнде 3—4 хуралдарны кылып, аңаа 97 айтырыгларны чугаалашкан. Мындыг байдалдың дириг, организастыг ажылга шаптыктыг болуру билдингир.

Партия комитеттериниң организастыг ажылының күштүг чоруу болза, оон массаларга политиктиг ажыл-биле сырый харылзаалыг чоруттунуп турарарында. Ам СЭКП райкомнарының, партия эге организацияларының секретарларының бүгү кичээнгейи көдээге социалистиг чарыштың калбартырынче, күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн бүгү тала-биле бедидери болгаш колхозчуларның, МТС, совхоз ажылчыннарының ортузунга күш-ажылдың чурумун быжыглары дээш демиселче угланган турар ужурлуг.

Ынчалза-даа партияның чамдык райкомнары көдээде политиктиг ажылды четпес улуртуп турар фактылар бар. Мындыг байдал партияның Тес-Хем, Бай-Тайга, Кызыл райкомнарынга хамааржыр. Бо районнарда колхозчу массаларның тыка хөй кезин көдээ ажыл-агыйның күчүлүг көдүрүүшкүнүн хандырары-биле партияның болгаш чазактың чорудун турар хемчегларын, колхозтарның болгаш колхозчуларның материалдыг сонуургалын күштелдирериниче угланган хемчегларни ам-даа чедир билбейн турарлар.

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң, мал чеминиң белеткелин, дүжүт ажаан алышкының, көдээ ажыл-агый продукцуларының белеткелин болгаш күрүнеге дужаалдазын чедишкинниг чорударының эрге-ажыктары болза, партия организацияларының массалар ортузунга организастыг болгаш политиктиг ажылының деңнелиң бүгү-ле аргалар-биле бедиерин негеп турар.

Партияның салганы төөгүлүг сорулгаларны чедишкинниг шиитпирлээрин хандырарда парторганизация бүрүзү организастыг ажылды доктаамал сайзырангайжыдар хүлээлгелиг. Ол болза, массаларбиле харылзааны быжыглап билириндеш шуут хамааржыр.

Дөрт күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында
СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Совет Эвилелиниң Францияда Элчини эш С. А. Виноградов август 4-те Франциянын Премьер-Министри болган Далланы херектер министри дээрги Мендес-Франска чораан болган Совет Чазактың дазаканын ёзугаар дарзалында медеглели кылган.

«Улустар арасының шиитканрлетинкээн айтырыгларының талазы-биле сонуургалдыг күрүнелериниң арасынга чугаалажылышкыннар улустар арасының харылзаларында дүнкүүрлүг чоруктуг кошкадырынга болгаш тайбыгны быжыглаарынга дүжүп турар, эки түннелдерге чедирип болур деп чүвени Женева чөвүлел хуралы көргүскен.

Оон-биле холбаштыр, Совет Чазак Европага коллективтиг айыл чок чоруктун системазын тургузар дугайында айтырыгны чугаалажын көөр төлээде, аңаа киржирин күлзөр бүгүле европа күрүнелериниң, база ол ышкаш АКШ-тың болгаш хайгаарлар кылдыр Кыдат Улус Республиканың төлөлекчизиниң чөвүлел хуралын эң чоокку айларның дургузунда чыылдырар деп Франциянын, Англиянын болгаш АКШ-тың Чазактарынга саналдаан болгай. Мындыг чөвүлел хурал улустар арасының дүнкүүрлүг чоруун кошкадырынга болгаш улустар арасының кады-ажылдажылгазын улам ыңай хөгжүдер чоруккa узуг ужур-дузалыг болур дээрининге чигзинин болбас.

Оон-биле чергелештир, айтынган чөвүлел хуралдың чугулазын өөренип көргеш, баштай ындыг хуралды чыылдырар дугайында болгаш оон чедишкиниг болурун деткиир дугайында айтырыгны Франциянын, Англиянын, АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң Чазактары кады чугаалажын көргеп болза, ол ажыктыг болур ийик деп Совет Чазак санап турар. Ол сорулга-биле Совет Чазак Франциянын, Англиянын, АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын бо чылдың август—сентябрь үезинде чыылдырар деп санавышаан, аңаа герман айтырыгны база катап чугаалажып көөр деп бодап турар.

Герман проблеманың кол айтырыгларының талазы-биле, ылангыя Германияның чаңгыс аяй-чоруун катаан туруулаарының дугайында болгаш Германия-биле тайбынның керээзин чарар дугайында айтырыг талазы-биле дугуржулга аңаа бүгү эргежок чугула байдалдар тургустунмаан болганындан мынчага чедир алдынмаан деп чүвени Совет Чазак база бодап турар. Ынчангаш, Совет Чазактың санап турары болза, герман проблеманың чамдык тус-туе айтырыгларының талазы-биле сонуургалдыг талаларга хүлээп алдынын болур ындыг шиитпирлерни тыварын бирги эдлчегге чугаалажыр дээш чаа күжениишкиннерни кылыр хөрөк».

Ындыг медеглелерни август 4-те ССРЭ-ниң Англияда Элчини эш А. Я. Малик Англиянын даштыкы херектер талазы-биле Күрүне министри дээрги Ллойдуга база ССРЭ-ниң АКШ-та Элчини эш Г. Н. Зарубин АКШ-тың Күрүне секретары дээрги Даллеске кылгылаан.

(СЭТА).

Ниитиниң малынга чем белеткели

ЧЕБОКСАРЫ. Чуваштың колхозчулары болгаш механизаторлары сиген ажаан алышкының дооскаш, мал чемнериниң немелде курлавырларын дилеп тып турар.

Ол сорулга-биле бо чылын республикада аңгыстарга сигеннер тарылгазын бирле дугаар калбак хемчээлдин-биле чорудуп турар. Ол чугула ажыл-херектиң организакчылары машина-трактор станциялары болуп турар. Чазын эрте чажын тараан болгаш күзүн чажын тараан культуралар ажаатынары билек-ле аңдазынарлыг, илиирлерлиг болгаш сеялкаларлыг тракторлар ховуларда аңгыстарже үнүпкен. Аңгыстарда сула холумактыг викаы, горчицаны, чиңгетарааны, суланы болгаш ол ышкаш турнепсти чажын тарын турар. Ол чорук сентябрьны сөөлүүрдир малга немелде ногаан чемни чыып алыр, силостүн курлавырын долдурар болгаш аяс-каан хүннер үр турар болза харын сигеннин немелде шыгжамырын тургузар арганы бөөр.

Мал чемнерин чымрынын немелде сууру болза, сиген кезер шөлдерге болгаш сиген тарылгалыг ховуларга ийиги удаа кезилдеп чорудары болур. Ам республиканың колхозтарының сиген шөлдериниде ийиги удаа кезилдеп чорудуп турар.

СТАВРОПОЛЬ. Минеральдыг суглар машина-трактор станциязы Молотов аттыг колхозта ажылдап берип турар. Ол ажылагыйда хову ажылы-биле чергелештир мал ажылы база эки сайзыраан. Фермаларда 1875 баш мыйыстыг улуг бода мал, барык ол хире хаваннар болгаш 11600 хойлар саналының турар.

Механизаторлар чазын-на ол колхозка силостүн ийи чыл курлавырын тургузар деп шиитпирлээн. Чазын эрте тараан сигеннерни ажаан эпкан. Хөй күш парергүү-ле аар ажылдарны бүрүн механизастааны-биле МТС ол колхозка 4400 гонин сигел белеткеп бөөр планныг турган, херек кырында 8200 тонна чулуктуг мал чемнерин белеткеп берген. Силоска өрөйтдүр тараан ам-даа 990 гектар кукурузаа,судан сигеннери болгаш еске-даа культуралар ховуларда быжып турар. Кукурузаның ногаан дөрбелчиннерин амгы үеже механизастатынган аргалы-биле ажылдап кылып турар.

Оңай тараан силос культураларын ажаан алырынга МТС эде дерип кылган 8 комбайннарны белеткээн. Механизмнер-биле белеткеп кылган оңгарларже ногаан массаларны сөөртүп дажыглаары-биле комбайннар бүрүзүнде-ле чүүс чүүрер үш автомашиналарны быжыглаан.

Инек бүрүзүнге-ле 6 тонна силосту белеткээн.

ВЛАДИВОСТОК. Красноармейский районнуң трактор станциялары силосту механизастаттынган арга-биле салыр дугайында колхозтар-биле керээзин Приморьеде хамыктың мурнунда күүсеткен. Мал чемни культураларының шөлү районда эвээн калбартынган болза-даа, механизаторлар оон быжарын манап турбайн, харын тайгалар хемнериниң шынааларын шыва алган эдбекшилдиг черлик сигеннерден чулуктуг мал чемнерин белеткээрин организастап турар.

Гончаровский МТС-тың коллективи силос кестиреринің ийи эдлчеглиг ажылын хандырбышаан, керээлиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткеш, бодунуң хамаарылгазында турар колхозтарның чулуктуг мал чемнери белеткээриниң талазы-биле планныг онаалдаларны күүседиринге дузалаан. Оон түннелинде ол көдээ ажыл-агый артельдериниң мал фермаларында инек бүрүзүнге ортумаа-биле 6 тонна силос курлавыры тургустунган. Фермалар чаныныр учаг-токтарының дүжүдүн ажаан алган соонда маңаа ам-даа инек бүрүзүнге 3—4 тонна чулуктуг чемнерин немей белеткээн турар.

АЛМА-АТА. Казахстанның колхозтары болгаш МТС-тери сигеннин байлак дүжүдүн кыска хуусаа иштинде ажаан алыр дээш чаржын турар. Актюбинск области Муртук МТС-тың ажылдан берип турар колхозтары улуг чедишкиннерни чедип алган. Олар планда көрүнгенниден ийи катаан хөй сигеннин сараттаан алган.

Сиген ажаан алышкыны үргүлчүлеп турар. Ол ажылды 18 доктаамал трактор бригадалары чорудуп турар. Сиген ажаан алышкының чорутпаан олар оон-биле кады хову ажылдарын база чорудуп турар. Механизаторлар ийи эдлчег-биле ажылдап турар. Тракторлар хүндүс сиген кезилдезинге ажылдаан, дүне чер аңдарылгалында ажылдап турар. Сиген ажаан алырының техниказын тус-тус бригадаларга сигеннің кезилдезинден эгелээн сараттаашкынынга чедир бүгү-ле аар ажылдарны механизастаан турар кылдар шак ынчаар хуваан таарыштырган.

Механизаторлар хөпээнээшкинни тускай ажыл кылдыр чорудун турган чорукту чок кылган болгаш оон-биле сигенни кезериндеп эгелээн сараттаарынга чедир ол аразында эртип турар үе-шакты дыка кызыып кампаарын болдурган.

Сигенни сөөртүп дажыглаары-биле тускай автомашиналарны тургускан. Сигенни машиналарга чүдүрерінге сараат октакчыларын ажыглап турар.

Ам бүгү колхозтарда белеткетинген сигенниң 10 хуу хемчээ-биле күш-хүнүнге сигенни аванска берип турар.

(СЭТА).

Культиваторнуң доора туртун калбарткан

СВЕРДЛОВСК (Ворошиловград области). Бирюковск МТС-тың бригадири Анатолий Ключко хөөп олуртур культураларның болгаш ногаларның тарылгазының ажылдап кылышкының дүргедедириниң сорулгазы-биле культиваторнуң доора туртун калбарткан. «Кутс—4,2» культиваторнуң рамазынга эш Ключко 4 ажылчын салаларны немээш, ону үштүн бири хире доора калбарткан. Молотов аттыг совхозтуң шөлдериниде шак ындыг культиваторлар-биле хүнде 42 гектар чедир кукурузаны ажылдап кылын турар.

Бирюковск МТС чөөрбү хире культиваторларны сайзырангайжыткан. Ол чорук саваң ажаан алышкынынга болгаш сараттаашкынынга беш тракторларны хостаан болгаш тарылганын ажылдап кылышкынының темпизи өскен.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Хоорай болгаш көдээ тудугну экижидериниң сорулгазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирин келген саналын ёзугаар ССРЭ-ниң Хоорай болгаш көдээ тудуунуң эвилел-республика министерствозун тургускан.

ССРЭ-ниң Хоорай болгаш көдээ тудуг министерствозунга хоорайларда чурттарга бажыңнарының, школаларының, эмнелгелериниң болгаш культура-амыдыралдың болгаш хөй-ниитиниң бажыңнарының, коммунал бүдүрүлгелериниң база тудугларының тудуушкунун болгаш оларның телевиделеешкинин; машина-трактор станцияларының, совхозтарының, сентелгелер-заводтарының, көдээ электростанцияларының, школаларының, эмнелгелериниң болгаш көдээ черлерде күрүнеиниң өскелеа культура-амыдырал болгаш хөй-ниити бажыңнарының тудуушкунун болгаш оларның телевиделерин; колхозтарга тудуг талазы-биле практиктиг дузаларын далган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму РСФСР-ниң, Украин ССР-ниң, Белорус ССР-ниң, Узбек ССР-ниң, Казах ССР-ниң, Грузин ССР-ниң, Азербайджан ССР-ниң, Молдав ССР-ниң, Туркмен ССР-ниң, Эстон ССР-ниң Хамаатты-чурттарга тудугунуң министерстволарын, Литва ССР-ниң Тудуг министерствозун ол-ла республикаларның Хоорай болгаш көдээ тудугунуң эвилел-республика министерстволарын кылдыр эде тургузарын база Киргиз ССР-ниң Хоорай болгаш көдээ тудугунуң эвилел-республика министерствозун тургузарын эргежок чугула деп санаан.

ССРЭ-ниң Хоорай болгаш көдээ тудуг министерствозунга эвилелдешкен республикаларның, Хамаатты-чурттарга министерстволарының, Литва ССР-ниң тудуг министерствозунуң, Киргиз ССР-ниң Коммунал ажыл-агый болгаш хамаатты-чурттарга министерствозунуң бүдүрүлгелерин болгаш организацияларын, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң чанында колхозтарга тудуг талазы-биле Кол эргелелдиң, организацияларын болгаш бүдүрүлгелерин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны таңды ёзугаар дамчыдып берген.

ССРЭ-ниң Хоорай болгаш көдээ тудуг Министринге эш **Иван Корнилович Козель** томуйлатырган.

* * *

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирин келген саналын ёзугаар ССРЭ-ниң Орук харылзаа министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Далай болгаш хем флотунуң министерствозунуң тудуг организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң суурунга үндезилээш ССРЭ-ниң Транспорт тудуунуң иинти-эвилел министерствозун (Минтрансстройну) тургускан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны таңды ёзугаар тудуг организацияларын болгаш бүдүрүлгелерин ССРЭ-ниң Транспорт министерствозунга дамчыдып берген.

ССРЭ-ниң Транспорт тудуунуң министринге эш **Евгений Федорович Кожевников** томуйлатырган.

Областың сиген шөлдеринде

ЧЫРАА-БАЖЫ. (Телефон-биле). Ниитиниң малынга чемгир, эки хоолуг сиген белеткээр чорук күрүнеиниң мал өстүрер планын күүседиринге холбашкан чугула айтырыгның бирээзи. Бо талазы-биле Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмчи орук» колхоз багай эвес көргүзүүлерлиг болуп турар. Сиген белеткээриниң планын август 5-ке чедир 86 хуу күүсеткен азы 1227,5 тоннаны сараттаан алган, а силос салырының планын ол колхоз шагда-ла ажыр күүсеткен.

Мал чеми белеткээрин август 15 бетинде доозары дээш ажыл улам калбарып турар. Колхозтуң сиген шөлдериниде 7 аът машиналары, 3 дырбаашкы доктаамал ажылдап, а эки үнүштүг берчерлериниң сигенин 77 кижи хол кадылары-биле ажаан ап турар, ынчаларга болуп сараттаарының ажылында 123 кижи бар.

* * *

ХОРУМ-ДАГ. (Телефон-биле). Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артели малга шыктыг чем белеткээриниң планын 195 хуу күүсеткен азы 1120 центнер силосту хынамчалыг шыгжан алган. Ол ышкаш август 5-ке чедир 23 сараттарны тургускан, сиген белеткээр планын 74 хуу күүсеткен. Ажылдың темпизи улам калбарын турар.

* * *

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Бистиң корр). «Совет Тыванын беш чылы» колхоз силос салырының планын 105 хуу күүсеткен. Организастының болгаш ажылдың көргүзүүлериниң-даа талазы-биле хову ажылының ийиги бригадазы (удуртукчузу эш Намзырай) эки болуп турар.

Бригадада 1 аът машинизы, 1 дырбаашы быжыглатынган, 30 кижи хол кадыырлары-биле база кестирип турар. Август 5-ке чедир ол бригада 298 гектарның сигенин кескен, болуп сараттаанда (ол ажылда 50 кижи) 912 центнер. Бригада 500 центнер силос салыр планы 750 центнер кылдыр күүсеткен.

* * *

Кызыл районнуң Баян-Колда 10 дугаар Улуг хурал аттыг көдээ ажыл-агый артели сиген кезери-биле 70 кижи кирижикчилиг бригаданы тургускан. Ол бригада сиген кезер чеди машина, 4 аът дырбаажы-биле ажылдаан, 18 сараттарны тургускаш, 82 тонна силосту салган.

* * *

Бай-Тайга райкүүскомунуң коллективи «Мурнакчы» колхозту шефке алган 2 га черниң сигенин кескеш 1 сараат кылдыр тургузуп берген. Аңаа шефчилерде эштер Өлчей, Доржу олар хол кадыры-биле бирээзи-ле 0,4 гектар черниң сигенин кескен.

Чаа өөредилге чылынга

Кызыл районнуң Баян-Кол сумузунда школа эргелекчили эш Кызыл-оол школаны келир өөредилге чылынга белен болдурар дээш быдаңчыларның ажылын эки организастаны-биле септелге эрте доозулган.

Школаның иштин чугайлап, стол, сандай, скамейкаларны септээш, доозулап доосканы. Бо чылын школага 4 чаа печкаларны немей туткан, кыжын одаары-биле 335 кубометр токпакты школа чанында дүжүрүп белеткээн.

* * *

Чаа-Хөл районда Булуң-Терек чеди чылдыг школазының чаа өөредилге чылынга септелгези багай эвес чорун турар.

Дөрт өрээл улуг интернатты, 6 өрээлдүг башкылар чурттаар бажыңны балгаштап чугайлаары, шалазын бүдүүру доозулган.

Школаның септелгезинде Молотов аттыг түүкай бригада ажылдап турар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

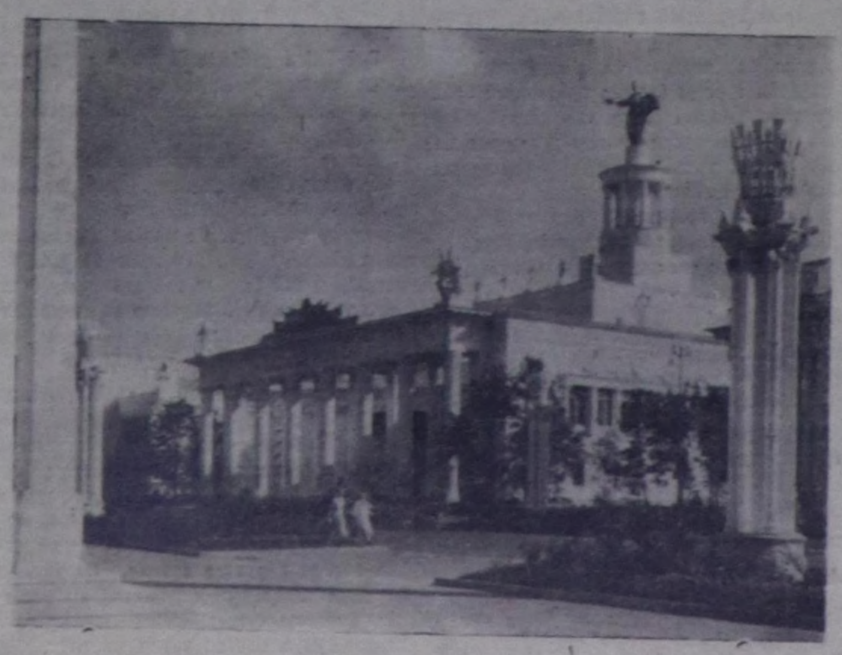

Белорус ССР-ниң павильону.

Фотолар **Н. Грановскийниң.**

Карел-Фин ССР-ниң павильону.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Хана солуннар редакторларының семинары

Август 3-те СЭКП Кызыл хоркомунга Кызыл хоорайның бүдүрүлге болгаш албан черлериниң хана солуннарының редакторларының семинары болуп эткен.

Коллективтерге үндүрүп турган хана солуннарның эң эки көргүзүглерин семинар эгелериниң мурнунда-ла улуг залдың ханаларынга сырый делгенкен турган. Хана солуннуң кончаар хевирлеп каастарының дуржулгазын, оларда үнген материалдарның литературлуг сиредилгезиниң хевирлерин, түс-түс редколлегияларның көдүрүп турган айтырыгларын семинарның киржикчилери ол делгелгеден көрүп өөренгеннер.

Семинарга хоорай коллективтериниң хана солуннарының обзорун (дончулалын) кылган түңнелиниң дугайында илеткелди политиктиг болгаш эртем-билиглер институтунуң директоры, болгаш эртем-билиглер институтунуң ниитилелдиг Тыва область салыының ажылдакчызы эш Прес кылган.

Сөөлгү үеде хоорайда хана солуннар үндүрүлгези элээн экижээн дээрзи ол семинарга тодаргай көзүлген. Ылаңгыя күрүне банкычызы», областың көдээ ажыл-агый эргелериниң «Көдээ ажыл-агый», областың харылаа конторазының «Харылаачы», облүүскомнуң «Совет ажылдакчы», областың культура эргелериниң типографиязының «Полиграфист», «Тыва алдын» трестизиниң «Алдын дээш» деп болгаш өске-даа чамдык коллективтериниң хана солуннары эки болуп илерээн.

Ында редколлегиялар болза, боттарының хана солуннарының үндүрүлгезин доктаамал болдурун, коллективтериң ажылчын, албан-хаакчылары-биле быжыг харылаазыны тургузун, ажылда четпестер-биле шинтпирлиг демисежин келгеннер. Үлегерлиг хана солуннарның дугаарлар бүрүзү, ында үнүп турган материалдарның хей янзы хевирлиг, шүгүмчүлдүг материалдарның амыдыралчызы болгаш принципиалды болза, оларның редакторлары болгаш редколлегиялары коллективтиң иштики амыдыралын эки билип, активке даянып ажылдап турар дээрзин бүүрешкеш турар.

Оон-биле чергелештир хоорайда хана солуннар редколлегияларының ажылында улуг четпестер бар болуп, хана солуннарда үнүп турар материалдар коллективтиң иштики амыдыралындан хоорук болуп келген фактылар көзүлген. Ылаңгыя үлетпир бүдүрүлгелеринде хана солуннар күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары дээш, чиг-эттиг каналгазы база продукцияга бот-үненің чиигелдези дээш, күш-ажылдың механизациязы дээш, бүдүрүлгеге эргелериниң саналдары дээш шинтпирлиг демисел чорутпайн турарлар.

Аңаа Кызылдың автотранспорт конторазында «Транспортчу» деп хана солун чижек болган. Оон материалдары ниити кыйгырыглар-биле кызыгаарлатынып турар. Четпестериниң шүгүмчүлели эрелгей болуп, а оон үндезин чылдагаанарын, бурулуг кижилерни илеретпейн, принципиалды анализ кылбайн турар. Горнода «Кооператор» деп хана солуннуң оор үнгениниң мурнуку чүүлү «Соңгаарлатынмас сорулгалар» деп эгелиг үнген. Редколлегия оны ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының төлөлекчилериниң IV съездизиниң үндүрген шинтпирине холбаштырарын оңдаан. Ынчалза-даа ында коллективтиң бодунуң практиктиг сорулгалары-даа, коллективтиң иштики амыдыралының чедишкиннери-даа, четпестери-даа тодарайлатынмаан, а чүгле бүгү-эвилел масштаотыр ниити үүлден хоолгалаан материал болган.

Ындыг четпестерни чүгээр ажылдыг деп санатынын турар хана солуннар редколлегиялары безин көргүскен. Областың көдээ ажыл-агый эргелелинде «Көдээ ажыл-агый» деп хана солуннуң чоокта чаа бир үнгениниде «Мал чемнериниң белеткелди хандыраалыңар» деп чүүл үнген. Ындыг чүүлдү область солуннарына бижип болдур турган. Совет албан-чериниң хана солуну аппарат-биле ажылдың экижилгези дээш бюрократизмниң илерээшкиннеринге удур демисежир, албан черинде күш-ажылдың чурумун экижидериниче кичээнгей салыр ужурлуг. «Тыва алдын» трестизинде «Алдын дээш» деп хана солун районнарда бүдүрүлге черлериниң ажыл-чорудулгазын бижип турган. Ол бүдүрүлгелер боттары партия организацияларлыг, хана солуннарлыг чүве төлөөде, ында ажылдың байдалын область организациязының коллективинде хана солунга биживези черле тодаргай. Хана солун болза, оон хамаржып турары партия эге организациязының харылаан турар участогунда амыдыралды чырыдар ужурлуг.

Чамдык бүдүрүлге, албан черлеринде хана солуннарның редколлегиялары цехтерге, бригадаларга «дайынчы хүүдүстар», «чаңыктар», «сигналдар», «сатирлиг хүүдүстар» үндүрүп практикалавайн турар. Оон дуржук хана солуннарны идея болгаш литературлуг сиредилге талазы-биле дыка чавыс деңнелдиг, дугаарлар аразын үр үүктелиишкиннер үндүрүп келген. Оон чижээнге механизация училищезиниң, ыяш заводунуң, дааранылга комбинадының болгаш өске-даа чамдык коллективтериниң хана солуннарының редколлегиялары хамаржыр.

Семинарга дуржулга солчурунуң саналдарын болгаш ханаа солун чижек болгаш ханаа солун редактору эш Рудаков бодунуң ажылының дуржулгазын чугаалаан:

—Эрткен чылын бистиң хана солунувус чүгле 2 катап үнген. Бо чылын оон редколлегиязының составын чаарткан. Оон составында хана солун ажылынга мергежилдиг эштер шилитинген. Редактору мен болдум. Бистер ол ажылды сонуургалдыыс-биле кылын эгелээн бис. Бо чылдың бирги чартыында 10 дугаарларны үндүрдүвүс. Редколлегия планныг болгаш хуваалдалыг ажылдап турар. Эвлечлиг дугаар бүрүзүнге түс-түс авторларлыг анализ бүрү материалдарны үндүрүп келген бис. Материал бүрүзүнүң сөзү билдингир болгаш чидиг. Шүгүмчүлелге карикатураны эки ажылган турар бис. Ону кылыр мергежилдиг чурукчувус бар. Бистер хана солуннуң материалдарын баш бурунгаар белеткеп ап, оон чүгле үнер хүнүнде девидеп бачымдаар чорукту болдурбайн келген бис. Үнген шүгүмчүлелдер түңнелдиг болган турзун дээш оон дугайында кандыг хемчег алганын администрациядан болгаш партия, хөй-ниити организацияларындан неген, ол дугайын дараазында эвлечлиг дугаарларга бөгөн бижин турар бис. Сөөлгү үеде коллективтиң кежигүннери хана солуннуң үнүп келирин улам сонуургап турар ашарган. Бис ол сонуургалды ажыглап, активке даянып ажылдаар ужурлуг бис.

Оон дараазында дааранылга комбинадында хана солун редактору эш Иванова санал берген:—Бистиң коллективтиң хана солунунуң редакторунга апрельден бөгөн ажылдап келдим. Бо аразында ажылдың практиказындан көзүлгени болза, редколлегия кежигүннериниң составын партия эге организациязы таарымча чок шилээн. Ылаңгыя цехтер начальниктерин ында киргген. Олар ажылдың чай чугунга сыдап алгаш, редколлегия ажылынга идепкей чок киржип турарлар. Редколлегия кежигүннериниң составын шын шилириниң айтырыынга партия организациялары кичээнгей салыр база оон ажылын тодаргай удуртур ужурлуг— деп, ол чугаалаан.

«Тыва алдын» трестизинде хана солун редактору эш Коротков бодунуң ажылының дуржулгазын чугаалаан, хана солуннар редколлегияларының ажылынга СЭКП хоркому, ылаңгыя оон пропаганда болгаш агитация кылдызы эки дузалашпайн турарын шүгүмчүлээн.

Хана солуннар редакторлары аңаа бүгү делегей байдалының дугайында лекция номчулгазын база дыңнааннар.

Семинарның ажылын СЭКП хоркомунуң секретары эш Киселев удуртуп эткен.

Коллективтериниң хана солуннарының редколлегиялары семинарга дуржулга солчурунуң саналдарын ханаа солун редактору эш Иванова бодунуң ажылының дуржулгазын чугаалаан:

Коллективтериниң хана солуннарының редакторлары ажылдарындаа ажылдыг, ажылдыг, ажылдыг деп, ол чугаалаан.

Ынчалза-даа ханаа солун редакторлары ажылдарындаа

Хууда тудугларның херээн боттуг удуртур

Шагаан-Арыгның хоорай Совединиң күүскому ажылчын, албан хаакчыларының чүрттелга тудугларын улам чаагайжыдарынга биче эвес хемчегларни ап чорудуп турар. Эрткен чылын хууда чүрттелга бажыңнары тудуп алырын күзээн 23 кижилерге 60 муң рубльдиң үзүн хуусаалыг чәлизиң тывыскан, олардан 15 кижи бажыңнарын доозуп, ажыглалда кичгеп, а арткан тудуглар дараазының чылынче шилчәэн.

Албан организация, бүдүрүлге черлериңде ажылчын, албан хаакчылар күрүнеден чыали ап база боттарының күсели-биле чүрттелга бажыңнарын кылып ап турар. Күрүне албан черлериниң шугуму-биле кылдырып турар улуг тудуглардан аңгыда чүрттелга бажыңнарының хууда тудугларының шак ындыг калбарышкыны хоорайның өзүлдезинге биче эвес хамаарылгалыг болуп турар. Чүгле 1953 чылда безин «Тайбың» деп бүдүн улуг кудумчу немешкен. Ол чаа кудумчуда кылдынган Сорокин, Залутский, Кызыл-оол болгаш өскелериңе-даа хууда бажыңнары багай эвес шынарлыг болуп турар.

Бо чылын Шагаан-Арыг хоорай Совединиң күүскому чаа чүрттелга бажыңнары кылып алырын күзәннерге таарымчалыг чер участоктарын айтып бәәр, тудугуң шынарын экижидер, темпизин дүргедедир хемчегларни албышаан, бар чүрттелга фондуларын камныг, көрүштүг әдилӛринче база улуг кичәәнгейни салып турар. Бо чылын хоорайның чүрттакчыларындан 30 ажыг кижи бажыңнарын крышалап, кладовка болгаш өске-даа дериглерин чаарткан. Мурнунда көрүш талазы-биле багай турган Кураевтиң, Горнастаевтиң, Блиновтуң, Ножкиниң, Охотникованың, Ветошкиниң болгаш өскелериңе-даа бажыңнары ам кайы-даа талазы-биле дыка эки болган.

Хоорай чаагайжыдылгазының айтырыын партияның амгы негелдезиниң деңнелинге бедиткен, ылаңгыя хууда чүрттелга тудугларын организастыг удурткан болза, Шагаан-Арыг хоорай Соведи амгызындан ыракта бедик көргүзүглерлиг турар ийик. Күүскомнуң талазындан-даа, хууда чүрттелга бажыңнары тудукчуларын акшаландырып турар банк чериндеп-даа контрольду кошкак тургузуп келгениңден чамдык кижилер алган чәлизин четпес, харын буруу ажыглап турар.

Районнуң үлетпүр комбинадының бухгалтери Филиппов, СЭКП райкомунуң инспектору Максыр олар бажың тудуп алыры-биле чәәли алгаш, өөзүн ийи чылдарның иштинде кылып ап чадаан. Ол ышкаш хоорайның өрт командылалында Гордеев, Боми олар 10—10 муң рубльдиң чәлизин алгаш, бажың тударын-биле айтыртып алган участогунда 3—4 хире чудуктар дүжүрүп каш-ла оон-биле ажылын соксаткан.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чонуң материал-культурлуг амыдралын улам чаагайжыдарынга күштү болгаш хөрецгини харам чокка үндүрүп турар. Ол үнелетинмес улуг дузаламчыны чеп ажыглаары, ажыл-ишчи башкарылганы дыңыдары чүгүла. Хууда бажың тудукчуларынга болдунар-ла арга-биле дузалаар, а алган чәлилерин буруу ажыглаар, керәәлиг хүләәлгезин күүсетпестерге удур демисежир херек.

Т. ХОВАЛЫГ.

Бижик бөлгүмүнүң ажылы

Эрзиниң «Коммунизмче орук» колхозта бижик билбес колхозчу өг-бүле әәлери хөрәәженнерни хаара туткан, 17 кижи составтыг бижик бөлгүмүнүң ажылы мурнукузундан экижәэн.

Чүл дәәрге, сөөлгү үш айлар дургузында бөлгүмнүң кичәәлдери айытынган хүннерде үзүк чок әртеп келген. Бөлгүм өредилге әгезинден бәәр 43 удаа кичәәлдәэн, бо аразында бөлгүмнүң киржикчилери төрөән дылды номчуп, бижиптер, арифметиканың дөрт аргазын билир кылдыр өренип алганнар. Эштер Севиль, Серен, Бора, Дүчүң эки өренмишаан, өске чыдып каап турар өөрүнге дузалажыптар апарганнар.

Бөлгүмнүң культармейжизи комсомолчу эш Клара кичәәлдерге эки белеткелдиг кәәп, башкылаашкынның деңнелин экижиткен. Культармейжи Клара чүгле кичәәлдерни эки чорудуп турар эвес, харын бистиң чүртүвүстүң улус ажыл-агыйында чедишкиннерниң, иштики, даштыкы болуушкуннарның дугайын колхозчу ажылышчылерге сөлүп, сеткүүлдерден номчуп берип турар.

К. НУРЗАТ.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылында четпестерни узуткаар

Бай-Тайганың район төвүнде культура бажыңының культоргадазы чайгы тараа ажаалгазының болгаш сиген ажаан алышкынының үезинде колхозчу ажылышчылерге 26 удаа концертти көргүзүп, әлӛән хөй номчулга, беседаларны чоруткан болгаш ам ажылын үргүлчүлеп турар деп бижикчи эш Д. Шактар бижәэн. Культоргаданың киржикчилериңден эштер Аяккай, Иргит олар бригаданың ажылынга идепкелиг чоруун көргүзүп турарлар. Районда Сталин аттыг колхозта библиотека (эргелекчизи эш Даржап), «Мурнакчы» колхозта кедәә клуб (эргелекчизи эш Самыза) чонуң оргузунга культура-массалыг ажылдарны база эки чорудуп турар.

Оон-биле чергелештир «Тиилелге» болгаш Молотов аттыг колхозтарда библиотекаларның ажылы эки чорудайн турар. Олар политиктиг, уран-чечен литературна номнары-биле четчелетинмәэн, хөй кезиндe шоочалыг турар, эргелекчилери эштер Маңдырыкчы, Хәүмаа онаашкан ажылынга харыысалга чок ажылдап турарлар. Клубтарда мынчага чедир чаңгыс-даа уран-чүүл белгүмү организастатынмаан.

Район төвүнде турум кино база багаи ажылдап келген. Оон механиги эш Мосалапов сөөлгү үеде орта ажылдавас, кандыг-даа үе-шакты барымдаалавас, арагалаар чүүл-бар. Районуң культура киллдизиниң эргелекчизи эш Долгих удуртулганы болгаш негелдени хандырып шыдавайн турар деп эш Шактар оон ыцай бижәэн.

Ол райондан эш М. Чайлаг-оолдуң бижин турары болза, район төвүнде радио четкизин калбартпайн турар, оон үжүрүндан әлӛән хөй чүрттакчыларның бажыңнарында радио точкалары чок. Бо дугайында чүрттакчылар районуң харыысаа конторазынга каш удаа чагыг, дилегни киирзежок, оон күүселдеги боттанмаан.

Кедәә бижикчи эш М. Тангыттың Чөөн-Хемчиктиң Чадаанадан бижәэни болза, ында ном магазини (эргелекчизи эш Таныш) турының чүгүла одаглары—клубтар, библиотекалар, кино четкилериниң ажылдарында илеретинген четпестерни дарый чайладыр хемчегларни ап чорудары хамаарышкан албан, организация черлериниң чүгүла сорулгазы болур.

Мал чеминиң белеткелинде колхозчулар

Улуг-Хем районуң Мичурин аттыг колхозу силос салырының планын 143,2 хуу күүсеткен болгаш августуң әгезинге чедир 1500 центнер сигенни кезип, бөлүп, ажаан алган. Эш Д. Сапыыла аттың сиген кезер машиназы-биле хүнде 3,5 гектар сигенни кезер тургаш, 6 гектар чедир кестирип, чарыштың мурнакчызы болуп турар. Комсомолчу эш С. Ким-оол аттың сиген кезер машиназы-биле хүн-бүрүде 4—5 гектар сигенни кестирип келген.

Хол кадырлары-биле 12 колхозчулар сиген кезип турар. Оон иштинде Биченей, Мартык-оол олар хүн санында 0,8—0,9 гектар сигенни кестирип, ажыл нормазын дыка ажыр күүседип турар. Будуулай, Сонгаа хол дырбаажы-биле бирәәзи-ле 60 хөпәән сиген бөлер тургаш 130 хөпәәнни бөлүп, О. Кадр-оол хүнде 130 хөпәән сөөртүр тургаш 200 хөпәәнни сөөртүп, Т. Сепил, Д. Көк ат дырбаажы-биле бирәәзи-ле 6 гектарны бөлер тургаш 12—13 гектар сигенни бөлүп турган. Ол ышкаш сараатакчылар Кызылбай-оол, Допуй-оол, Матпый-оол олар ажыл нормазын ажыр күүседип турар.

Колхоз силос салыышкынының планын ажыр күүсеткен болза-даа, сиген белеткелиниң планын ыракта күүсетпейн турары четпес. Колхоз баштаар чери ниитиниң малынга четчир санныг быжыг чем суурну чогуур хуусаада тургузар дәәш колхозчуларның күш-ажылын шын организастаары онза негетинин турар.

БИСТИҢ КОРР.

Бүгү-эвилелдин көдәә ажыл-агый делгелгезинде

Таджик ССР-ниң павильону

Ала-чүрттүң уран-чүүлүнүң чүс-чүс чылдарда национал чаңчылының илерәәшкини каастап дерәәнинде тодаргай көстүп турар Совет Таджикистанның павильонунда республиканың байлаанын, коммунизмни тургузуп турар таджик улустуң күш-ажылга ынак хөлдары-биле бүдүрген болгаш өстүрген чүүлдериниң ең дәәреллериниң шуптузу чыгдынган.

Павильонга киргеш-ле аңаа чораан кижи бирги балымдан әгелӛән чоокта чаа-ла хаанныг Россияның чартык колониязы чорааан республиканың ам бөгүнгү байдалы-биле танызар. Таджикистан ам сайзырангай үлетпүрүнүң, мурнакчы кедәә ажыл-агыйының, национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг бедик культураның чүртү болуп турар.

Кирер әжиниң оң болгаш солагай талаларында ийи улуг чуруктар ол бүгүнүң шуптузун ылап херечилеп турар. Оларның бирәәзинде боттарының күш-ажылының үре-түңнелин тудуп алган кижилерни байырлыг кызазы. Олар чаа-ла оон-даа артык аас-кежиктиг амыдыралдың тургузукчуларының чаңгыс одуруунда чорап турар болганда кончуг аас-кежиктиглер. Ийиги чурук, шаанда ышкаш донгайып алгаш мурнуу чүктүп изиг хүнүнге өөргазын чидиртип, холу-биле хөвең ажаап турар кижилерни әвес, а «ак алдынны» кончуг ожаарымчалыг ажаагаш, ажык хааржактан бункерже салып турар «угаанныг» машиналар-биле дүжүт ажаап ап турар кызыгаар чок хөвең шөлү. Совет эрге-чагырга тургустуларының мурнунда чериниң 85 хуузу, бүгү малының баш санының 70 хуузу, колдуунда бүгү суг байлаа байларныы болгаш дүжүметтерниң болуп турган бөгүнгү Таджикистанның шырайын ниитизи-биле ынчаар көргүскен.

Аңаа чораан кижи Таджик ССР-ниң чер кырының чуруун көөр. Металл болбаазырадыр, хөвең арыглаар, пөс-таавының бүдүрүлгелери тыптып келген районнарны түскай демдектериниң дузазы-биле ол чииги-биле тып алыр, кедәә ажыл-агыйның кандыг-бир культуралары өзүп турар, малдың үнелиг уксааларын өстүрүп турар зоналарны ол көөр. Совет Таджикистанда бөгүнде чеже МТС-тер, колхозтар, совхозтар барын, совет эрге-чагырганың чылдарында ол республиканың чуруунда чүрттакчылыг кандыг чаа суурлар тыптып келгенин билип алыр.

Таджикистанның кедәә ажыл-агыйының кол байлаа—хөвең. Оон дүжүдүнүң талазы-биле республика чүртта бирги черни, а ниити ажаап алышкынының талазы-биле—ийиги черни әжелӛән.

Павильоннуң төп залында хөвең ажылын көргүскен. Оон кирер әжиин долгандыр национал угулза-биле каастап кылган оюп каан оңгар черде «хөвең плантациязы» әгелӛән. Часты берген ак мочагайлыг бедик хөвең сыптары байлак шыыраа-биле каастап кылган үүлдериниң адаанда хананы дургаар чыскаалыпкан турарлар. Залдың төвүнге келгеш олар таджиктиң хөвең-саазындан кылган пөстери ышкаш кылдыр чатты бергеннер. Хөвең үрезиннерлиг шоодайларны хөвенни чыпшыр кыстырып каан шарыглары-биле әәлчештир тургузуп каан.

Ол залда делгәән үүлдериниң кырында ханада хөвеңниң бедик дүжүдүнүң мастерлери—Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары—Сталинабадский районда Сталин аттыг колхозтуң звеночузу Шарлфа Ятимсваның, Ленинабадский районда Ворошилов аттыг колхозтуң даргазы Сандховжо Угунходжаевтиң болгаш оон-даа өске дыка хөй кижилериниң чуруктарын аскылап каан.

Бүгү-эвилелдиң 1954 чылдагы кедәә ажыл-агый делгелгезиниң киржикчизи болур деп хүндүлүг атты чедип алган дыка хөй ажыл-агыйларны павильонда көргүскен. Чижәәлеп көөрге, хөй адыр ажыл-агыйлыг Ворошилов аттыг колхоз. Ол колхозка 1952 — 1953 чылдарда үнелиг нарын хөвеңниң ортумак дүжүдү 425 гектар шөлге 31,6 центнер болганын делгәән үүлдериниң материалдары чугаалап турар. Колхозчулар тараанын, чимистериниң бедик дүжүттерин ап турар. Ол кедәә ажыл-агый артелиниң мал фермаларында 69.400 хойлар болгаш өшкүлер, 2.339 баш мыйыстыг улуг бода малдар, 1.204 чылгы малдар бар. Колхозчыл бүрүде миллион орулгаларны ап турар. Колхозчуларның чаагай амыдыралы соксаал чокка өзүп турар. Орта көргүзүг кылдыр бир колхозчу—Бободжан Закировтуң орулгазының дугайында шынзылгаларны делгелгеде аскан. 1953 чылда ажылдап алган күш-хүнү дәәш ол 27.950 рубльди акша-биле, 6.260 килограмм тараа болгаш өске-даа продуктуларны алган.

Бедик дүжүттү алыр дәәш кандыг аргӓларны ажылган турарын, тарылганы, оон суггарылгазын, удобрениезин канчаар чорудуп турарын, кедәә ажыл-агыйның хоралакчылары-биле демиселге кандыг профилактиктиг хемчегларни ажылган турарының дугайын өске мурнакчы ажыл-агый—Сталинабадский районда Сталин аттыг колхозтуң делгелгезинде тодаргай чугаалап турар.

Делгелгеде киржип турар механизаторларның иштинден Орджоникидзеабадский районуң МТС-иниң коллективиниң ажылын делгеренгейн-биле көргүскен. Кедәә ажыл-агый әртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың ең чаа чедишкиннерин ол станция колхоз бүдүрүлгезинге чедишкиннинг шингәәдип турар. Оон ажылдан берип турар колхозтарында хөвеңниң дүжүдү соксаал чокка өзүп турар: эрткен чылын ол бир гектардан 37,5 центнер четкен.

Таджикистанның изиг агаарының байдалынга дүжүт дәәш демиселге суг улуг ужур-дузалыг. Республиканың суггаттыг шөлүнүң өзүлдезинин дугайында көргүзүг материалдарны павильонда делгәән. 1917 чылда Таджикистанның девискәәринге 52 муң гектар шөл суггаттыг турган болза, 1953 чылда 414 муң гектар колхоз болгаш совхоз шөлдери суггаттыг. Чоокку чылдарда база 158 муң гектар шөл суггартынган турар ужурлуг. 58 муң гектар черге, оон иштинде хөвеңниң үнелиг узун дүктүг шынарын өстүрүп турар 38 муң гектар тарылга шөлүнге сугну берип турар республикада ең улуг Вахштың суггарылга системазының схемазын кончуг уран-чечени-биле кылган.

Үнүш ажылының болгаш мал ажылының залында кызылтастың, хендирниң болгаш кедәә ажыл-агыйның өске-даа культураларының сноптарын чыгган. Таджиктиң күрүнеиниң селекция станциязының коллективиниң чорудуп турар ажылын дыка хөй материалдар көргүзүп турар. Республикада делгерәән тараа, үстүг болгаш өске-даа культураларның дыка хөй үнелиг шынарларын ол өстүрген болгаш бүдүрүлгеже шингәәдип киирген. Әлӛән хөй делгәән үүлдер мал ажылын көргүзүп турар. Молотовабадский районда Молотов аттыг колхозтуң мыйыстыг улуг бода малының фермазының ажылы оларның арызында кескү черни әжелеп турар. Ол фермага 1952—1953 чылдарда бир инектен саап алган суду 2.105 килограмм болган.

1952—1953 чылдарда күрүнеге 14.188, оон иштинде 87 хуузу бирги сорт кеыштерни берген, каракуль ажылдыг «Бабадиан» совхозтуң коллективиниң ажылы-биле аңаа чораан кижи база танызар. Каракуль ажылы Таджикистанның кедәә ажыл-агыйының ең-не орулгалыг үүлү. 4 совхозтар болгаш 24 колхозчу мал ажылының фермалары ону кылып турар. Дагана Киикский районда Ворошилов аттыг колхозтуң үрелиг чылгы мал фермазының делгегде көргүскен үүлдери солун болуп турар, даглыг районнарга хову ажылынга-даа, чүк чүдуреринге-даа колбаа-биле ажыглап турар чылгы малдың үнелиг уксаалары ында өстүрүп турар. Республиканың кедәә ажыл-агыйының сөөлгү чылларда ең чугула адыры апарганында торгу ажылынга хамаарыштыр чараш торгу пөстериниң он-он хевирлерни делгеп көргүскен.

Кожазында залда Памириниң кончуг улуг дүрзү хевири көстүп келир. Даглардың хаглыг бедик баштары дәәрге будутче бедик үне берген, кончуг ханы даг чарыктарын одура, даглардың әдектери-биле автомобиль оруу дырлайып чоруй барган. Мичуриниң мурнакчы агробиологгуг әртеми-биле чеңсегленген совет кижи мында, кадыг-дошкун крайда бойлусту чедишкиннин-биле әде кылып турар. Далай деңнеден 3 муң метр чедир бедик черлерде тараа шөлдериниң колхозчулар бедик дүжүттү ап турарының дугайында делгәән үүлдериниң дыка хөй материалдары чугаалап турар, чижәәлӛәрге, Шугжанский районда Ленин аттыг колхоз 1953 чылда гектар бүрүзүнден 49,3 центнер арбайны болгаш 69,3 центнер чиңгетараааны алган. Ол-ла районда Калинин аттыг колхозтуң бригадири Шоназар Самбиазаров ол даглларга гектардан 34 центнер кызылтасты алган.

Революция мурнунда ногаа-даа, кат-чимис-даа өстүрүп көрбейн турган. Ам ында ногаа, сад, виноград болгаш торгу ажылдарын калбаа-биле сайзырадып турар.

Сөөлгү чылларда Таджик ССР-ниң ховуларында шаанда ол чуртка билдинмес турган шуут чаа культуралар көстүп келген. Ажылының түңнелин ол павильонда калбаа-биле көргүскен курраг субтропиктерниң Бүгү-эвилел әртем-шинчилел институду Ортаакы Азияның байдалдарынга субтропиктиг үнүштерни өстүрүп болурун көргүскен. Оон ыяш өстүрер черлери бүдүрүлгеге 135 муң гранат хурма, инжир, лимон, миндаль сыптарын дамчыдып берген. Таджикистанның колхозтарында цитрустуг тарымалдарның саны ам 27.600-ден ажып турар.

Әртемниң, таджик улустуң уран-чүүлүнүң, литературазының улуг чедишкиннерин павильонуң түңнел залының әлӛән хөй делгәән үүлдери көргүзүп турар. Павильонга баргаш, аңаа чораан кижи Совет Таджикистаниың улузунуң экономиказының, амыдыралының болгаш культуразының дугайын долузу-биле билип алыр.

Литва ССР-ниң павильону

Литва—бәәр бир аныяк Совет Социалистиг Республика. Мырынай-ла ырак эвесте литва чериниң деңкезин помещиктерниң болгаш кулактарның холунга турган. Оон ёзулуг әәзи—күш-ажылчы тараачын бодунуң чаржынчыг кескинди черин эрги чыдып калган бүдүрүлге чепсәә-биле ажылдап кылыр, оон хензиг дүжүт ажаап алыр ужурга таваржып турган. Литва кедәәниң дүүнгү хүнү ындыг турган.

Литва ССР-ниң павильону Литваның бөгүнгү хүнүнүң дугайын, колхозчу тараачыннарның чаа амыдыралының дугайын, оон социалистиг кедәә кылдыр тургустунарының хөрәәнге чедишкиннериниң дугайын чугаалап турар. Ону архитекторлар Б. Шешельгис, И. Кумпис, А. Лукошайтис оларның төлевилели-биле тудуп тургускан. Бажыңның архитектуразы национал чаңчылдың уран-хевирин илередип турар. Кол кирер әжиктиң кырында республиканың сүлде демдәә-биле сорук кирген әр, хөрәәжен колхозчуларның аннашкак скульптуралары бедик делгетинген. Павильонуң ханазының мурнуку кескү чарыында Литвада социалистиг кедәә ажыл-агыйының ийи кол адыры—мал ажылының болгаш үнүш ажылының хөгжүлдезинин чедишкиннерин хей-аът кирип көргүскен ийи керамиктиг барельеф турып турар. Павильонуң мурнуу чарыының бүгү архитектуралыг кезектери национал угулза-хәәлӛәшкиннер-биле каастатынган.

Баштай кире бәәр ниити залда В. И. Ленин биле И. В. Сталинны дүрзүлеп кылган 35 метр хүлер скульптураның бөлүү хамыктың мурнунда көрүкчүнүң кичәәнгейни хандыкшыда бәәр. Оон авторлары—Литваның алдарлыг чуруукчузу П. Вайвада биле скульптор Б. Пундзюс олар.

Баштай кире бәәр ниити залда—1918 чылда Литваның ажылчын-тараачыннарының революстуг Түр чазааның даргазы В. Мицкявичус-Капускас, Ада-чүрттүң Улуг дайынының киржикчизи—партизан, Совет Эвилелиниң Маадыры М. Мельникайте болгаш 1944 чылда немец-фашистиг әжелекчилерден Литва ССР-ни хостаан Совет Армияның командылакчызы, Совет Эвилелиниң ийи дапкыр Маадыры, армия генералы Черняховский оларның портретчуруктарын өөнүг кылдыр уран-чечен чураш делгәән делгег улуг сонуургалды сагышка артырар. Улуг калбак чурукта Литва ССР-ниң төвү ногаанчыдылга-биле шыптынган Вильнюс хоорайны көргүзүп турар. Әлӛән хөй делгег социалистиг культураның өзүлдезинге турааскаатынган.

Көрүкчү баштай кире бәәр ниити залдан мал ажылының залынче шилчиир. Ында «Тараа дүжүдүнүң байырлалының» чайыннанчак улуг бөлүү кичәәнгейни хаара тудуп турар. Залдың төвүнде тускай аппарат кол чериндe туруп турар, оон дузазы-биле республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының мурнакчыларының дуржулгазын болгаш чедишкиннерин көргүзүп турар. Диаграммаларның саннары республикада кедәә ажыл-агыйының чаа техника-биле канчаар чепсегленип турарын, мал ажылында болгаш үнүш ажылында күш үнер берге ажылдарның чорудулгазын канчаар механизастап турарын көрүкчүге таныштырар. Литвада шалбаалыг малгаш черлерни мелиорацастаарының болгаш кургадырының талазы-биле ажылдың чайыннанчак көргүзүглери бар.

1950—1955 чылдарның дургузунда 396 муң ажыг малгаштыг шыктарны болгаш одар черлерни республика кургаткан турар ужурлуг. Ол ажылдарны чорударынга 10 мишина-мелиоративтиг станцияларны тургускан. Павильонда чыдан чыча кургадылга ажылдарын механизастаарын өстүрүп турар Паневежск машина-мелиоративтиг станцияның дуржулгазы бирде-бирәә чокка илередип турар.

Жагарский районда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. Вайтекунас даргаан янзы-бүгү адырлардыг «Паргале» колхоз база бир кол черни әәлеп турар. Бо кедәә ажыл-агый артели 1953 чылда хову ажылдарындан 750 муң рубльдиң болгаш мал ажылындан 888 муң рубльдиң орулгазын алган. 1953 чылда колхозтуң үлешпес хөренгизи ийи миллион хире рубль болуп турган.

Кожазында Мариямпольский районда «Шешупе» колхозтуң делгелгези. Ол колхоз чылдан чылче сүттүг малдарның продуктулуун бедидип турар. Ында бир саар инектен саап алыр сүт 1950 чылда 2.600 килограмм турган болза, 1952 чылда 3.522 килограмм чедир өскен. Трошкунский районуң «Трошунай» совхозу экономика көргүзүглериниң талазы-биле улам-на эки түңнелдерни чедип алган. Ол ажыл-агый черинде саанчы үгбалышкылар Она биле Петролене Паулавичуте олар алдаржып сурагжаннар. Баштайгызы 1952—1953 чылдарда аңаа быжыглаан тос инектериниң инек бүрүзүнден-не оргумаа-биле 4.578 килограмм сүттү, өскези 10 инектериниң инек бүрүзүнден-не 4.491 килограмм сүттү сагтаннар.

Дотнувский районда «Аушра» колхоз павильонда хаваннар чемгерип азыраарының талазы-биле бодунуп бедик чедишкиннерин көргүзүп турар. 1953 чылда ол колхозка 725 баш хаваннар чемгерип азыраарынга кирген турган. Дүк-хүн иштинде хаван бүрүзүнүң немежири 750—900 грамм болуп турган. Ол чедишкиннер хаваннарны шын ажааганының ачызы-биле чедип алдыган. Оон түңнелинде колхоз 100 га тарылга шөлүнге 2.038 килограмм хаван эдин алган. База бир ең эки хаван ажаакчызы В. Качерауускас 1952—1953 чылдарда чемгерип азыраан турганы хаваннар бүрүзүнүң деңзизин айда ортумаа-биле 18,2 килограмм чедирип турган. Эрткен чылын колхозтуң хаван ажылындан орулгазы 750 муң рубль болган. Колхозтуң үлешпес хөренгизи 2.609.074 рубль чедир өскен. Колхозка тудуг ажылын калбартыр аргаларны ол берген.

Үнүш ажылының залында тараа, техниктиг, ногаа болгаш кат-чимис культураларын өстүрериниң талазы-биле республиканың социалистиг ховуларының ажыл-ишчилериниң чедишкиннерин көргүзүп турар. База бир бирги черни Паславльский районуң «Беменай» колхозу әәлеп турар. Ол колхоз күзүн тарыыр көктараанның дүжүдүн 149 гектар шөлдүн гектар бүрүзүнден 20,2 центнер чедирген болгаш күзүн тарыыр кызылтастың дүжүдүн 286 гектар шөлдүн гектар бүрүзүнден 17 центнер чедирген. Ол—республикага бедик көргүзүг болур. Совет эрге-чагырга тургустунарының мурнунда буржуазтыг Литвага он чылдың дургузунда күзүн тарыыр көк-тараанның ортумак дүжүдү гектардан 11,5 центнерге, а күзүн тарыыр кызылтастың ортумак дүжүдү гектардан 12,2 центнерге деннежип турган.

Залда база бир делгегни 67 гектар шөлдүн гектар бүрүзүнден 218,5 центнер чигир кылыр свекланы ажаап алган Линкувский районнуң «Немунас» колхозунга тускайлаан. Ол кедәә ажыл-агый артелинин чигир кылыр свекладан акша орулгазы бир гектардан 4.000 рубль болуп турар. Плунгенский районнуң хендир ажылының «Александрава» колхозу бедик көргүзүглерни чедип алган. Ол колхоз 61 гектар шөлден чартык миллион ажыг рубль алган.

Павильонда «Мичуринчы Дотнува» деп Литваның күрүнеиниң селекция станциязының әртем-шинчилел ажылынга турааскааткан кыска метраждыг фильмни көргүзүп турар. Ол станция организастатынган хүнүнден бәәр чүс хире сорттарның бедик дүжүттүг кедәә ажыл-агый культураларын үндүрген, оларның аразында күзүн тарыыр кызылтастың «ДОС-458», арбайның «Ауксиний-II», суланың «Стипруолес», картофельдиң үрелбес «Крахмалистый», горохтуң «Грейтукай» болгаш өске-даа сорттары бар.

Ийи делгегни Литваның ногаа ажылының чедишкиннеринге турааскааткан. Бильнюс районнуң «Чаа орук» колхозу парниктиг рама бүрүзүнден 14 килограмм огурецти болгаш 15 килограмм помидорну алган. Шяуляйский районнуң «Науяс Гивянимас» колхозу капустаның бедик дүжүдүн чедип ап, гадан 693 центнерни ажаап ап турар.

Литва павильонунуң дөртү залы улустуң чогаадыкчы ажылының чедишкиннерин болгаш хөгжүлдезин көргүзүп турар. Ында улустуң уран кылыглары—пөстерниң, курларның, каастаан шаажан кылыгларының, саваларның, ең эки литва мастерлериниң янтардан кылган янзы-бүгү кылыгларының хевирлерин эккеп делгәән. Литваның аныяк әртемнер Академиязының үлетпүр болгаш кедәә ажыл-агый-биле тудуш харыысаалының көргүзүп турар, делгегде бо темага турааскааткан материалдар амгы үеде Литваның әртемнер Академиязының әртем-шинчилел институттары кандыг проблемалар талазы-биле ажылдап турарын чугаалап турар.

Литва ССР-ниң павильону—Совет эрге-чагырганың үезинде Литва ССР-ниң кедәә ажыл-агыйының, үлетпүрүнүң болгаш культуразының чечектелишкининиң чайыннанчак херечизи болур.

М. ОВЕРКО,
Литва ССР-ниң павильонунуң директору.

РУМЫНИЯНЫН ХОСТАЛГАНЫНЫҢ ОН ЧЫЛЫНГА

Румыниянын металлургия болгаш машина тудуушкун үлетпүрүнүң хөгжүлдези

БУХАРЕСТ. Шаанда Румыния чыдып калган көдээ ажыл-агыйлыг чурт турган. Оон кара металлургиязы эргижирээн дериг-херекседдерлиг элээн каш үүрмек бүдүрүлгелерден тургустунган турган. Кол бүдүрүлгезиниң эң-не бедик деннели чылда 155 муң тоннадан ашпайн турган. Машина тудуушкуну барык-ла чок турган. Эргежок чугула станоктарныц 99 хуузун даштыкыдан сөөртүп ап турган.

Румыниялы Совет Армиялыг хостаанының соонда чаа амыдыралдың 10 чылының дургузунда ажылчын ажыгының караккызыл күш-ажылының болгаш Совет Эвиделиниң харам чок дузаламчызының ачызында аар үлетпүрүнүң, ыраатыг машина тудуушкунунуң хөгжүлдезинге дыка чедишкиннер чедип алдынган. Кара металлургияның бүдүрүлгелери эде чаартынган болгаш калбарган. Чаа-чаа домналар болгаш кан эвилдирер суугулар туттунган. 1952 чылдың төнчүзүнде ажыглалга киирген Хунедоарда Георгиу-Деж аттыг металлургия комбинадында № 6 домна бар домна суугуларының күүзүн элээн ажып турар.

Румынияда тускай кадыгарны, оон иштинде шарикоподшипниктер болгаш өскеда дериг-херекседдер кылыр кадыгарны бүдүрүп турар.

Улус-демократтыг тургузугнуң чылдарының дургузунда тургустунган машина тудуушкунунуң үлетпүрү үзүк чокка өскүп турар. Бухарестиде Август 23 аттыг болгаш Матиас Ракоши аттыг машина тудуушкунунуң заводтарын, Арад хоорайда Иосиф Рангец аттыг станок тудуушкунунуң заводу, Молдовда шарикоподшипник заводу туттунган болгаш дыка калбарган.

Көдээ ажыл-агый машиналарының тудуушкунунче улуг кичээнгей салдынып турар. Улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда Румыниягa Стадин хоорайда трактор заводу, Бухарестиде Тудор Владимиреску аттыг болгаш «Сэмэнэтора», Крайовта Ноябрь 7 аттыг көдээ ажыл-агый машиналарының бүдүрүлгелиниң талазы-биле заводтар, Синаеда болгаш Романда база өске-даа черлерде артык кезектер болгаш көдээ ажыл-агый дериг-херекседдерин бүдүреринің талазы-биле заводтар туттунганнар.

Бо чылын көдээ ажыл-агый машиналарын 1953 чылга бодаарга оон 40 хуу хөйү бүдүрүп үндүрген турар.

Амгы үеде Румын Улус Республикада нефть, даг, тудуг дериглерин, станоктарны, тракторларны, көдээ ажыл-агый машиналарын, электромоторларны, турбиналарны, шарикоподшипниктерни, үлетпүр установкаларын, постаавы болгаш аныычем үлетпүрүнүң дериглерин бүдүрүп үндүрүп турар. Сөөлгү үш чылдың дургузунда Румыниянын машина тудуушкун үлетпүрү 150 ажыг чаа хевирлиг машиналарын болгаш механизмнерин үндүрген. Технологтуг чорудулгаларны сайзырангайжыткаанының ачызында продукциянын бот-үнези үлүктел чокка чиигеп турар.

Машина тудуушкунунуң үлетпүрү чыдыг-на бүдүрүлгениң темпизин өскүрүп турар. 1949 чылдың децнели-биле алырга, металл ажыдан кылыр станоктарның бүдүрүлгези 20 катан, перфораторларның болгаш улуг маскаларның бүдүрүлгези 8 катан өскен. 1948 чылга бодаарга, тракторлар бүдүрүлгези 6 ажыг катан улгаткан.

Румын Улус Республика өске чүүгтарже нефть дериглерин, тракторларны, станоктарның чамдык хевирлерин, электротехниктиг дериглерин болгаш машина тудуушкунунуң үлетпүрүнүң өске-даа продукциязын үндүрер аргалыг чурт болу берген.

Металлургия болгаш машина тудуушкунунуң үлетпүрүнүң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары Румынияның хосталганының 10 чыл ооннга чаа-чаа бүдүрүлгечи чедишкиннер-биле ужуражып турар.

(СЭТА).

Румын Улус Республиканың национал улуг хуралының сессиязы

БУХАРЕСТ. Румын Улус Республиканың национал улуг хуралының сессиязы август 5-те Бухарестиге болган. Сессия болза, өршээл-хеллерел болгаш амнестия дугайында хоойлуну, күрүне арбитражының өрганизациязының болгаш ажылының дугайында хоойлуну үндүрген болгаш национал улуг хуралдың Президиумунуң чарыктарын бадылаан.

Өршээл болгаш келдерел дугайында хоойлузу болза, чүүгтүн хосталганының соонда эрткен он чылдарның дургузунда Румын Улус Республиканың ажылчы чоннарының чедип алган типилелгелери улус-демократтыг тургузугну быжыглаан деп чугаалап турар. Ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культуразуг децнели чайгылыш чокка өзүп турар. Күш-ажылга, күрүнеге, хөй-иниттиң хүлээлгезин күүседнрінге чаа хамаарылгалар массаларның иштинде улам-на өзүп турар. Улуучу демократиялың ёзу-чурумун быжыглаарының, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын камгалаарының болган кемнег хереклерни баш удур болдурбазының чугула факторуу —улустуң хоойлузу быжыккан.

Моон-биле холбаштыр хоойлуда болза, 5 чыл чедир хосталгазын азының шинтиргеннерниң, хоруугдатыргын кижилерни хостап үндүрерин көрүп турар. 5 чыл ажыр шинтиргеннерниң хуусаазын уштуп ийзи чедир кылырын турар.

Үстүнде айытынган байдалдар тодарадылгада чорун турар суд хереклерниге база хамаржыр.

(СЭТА).

Студентилерниң бүгү-делегей XII чайгы оюннарында

БУДАПЕШТ. Август 4-те студентилерниң бүгү-делегейиниң 12-ги чайгы оюннарында классиктиг хүрештиг талазы-биле маргылдаа доозулган. Оюннарның чемпионнарының аттарын болган алдын медальдарны совет спортсменнер Ленц, Анфиногенов, Николаев болгаш Притыченко база венгр мөгелер Баранья, Полак, Тапи болгаш Сильвани олар алганнар. Дөрт совет мөгелер мөңгүн медальдар алганнар. Ынчангаш, классиктиг хүрештиг талазы-биле командалыг бирги черни ССРЭ-ниң спортсменнери алган. Ийги черде Венгрияның спортсменнери.

Бедик черден сугже халыырының талазы-биле алдын, мөңгүн болган хүлер медальдарны Совет Эвилелиниң спортсменнери алганнар. Бирги черде Бренер (155,86 саныг), ийги черде—Чачба (146,84 саныг), үшкү черде—Галкин (146,37 саныг). Болдарның 4х200 метрге эстафеталыга совет команда бирги черни алган.

Август 4-те гимнасчыларның маргылдаазы эгелээн. Ыныыла албан программа өзүгаар хуула бирги чер дээш маргылдаларга бирги черни венгр спортсмен Такач, ийги черни Азарян (ССРЭ) болган үшкү черни Гайда (ССРЭ) алганнар. Команда талазы-биле бирги черни ССРЭ-ниң гимнасчылары алганнар, олар 341,75 саныг алганнар. Оларның соонда Венгрияның болгаш Чехословакиянның командалары.

Боксёрларның маргылдаазы доозулган. Дарбайсели (ССРЭ) биле Пап (Венгрия) ийнинің ужуражышкыны дыка солун болган Пап тиилээн.

Совет спортсменнер оюннардан хосту үеларинде Будапештиниң кайгамчык солун чүүлдерин көрүп турар болган өске чүүгтарның спортсменнери-биле ужуражып турарлар. Август 4-те совет спортсменнер англи спортсменнерни хүлээп алганнар. Ужуражышкын чылыг болган кайыралдыг беседага эрткен. Совет спортсменнер чехословак спортсменнерге аалдап чераанар.

(СЭТА).

Кыдатта кызылтастың байлак дүжүү

ПЕКИН. «Женьминьжибао» солунуң медээлеп турарын өзүгаар алырга, Кыдатта кызылтастың бай дүжүлүнүң ажаан алышкыны доостур чедип турар. Бо чылын бүгү чүүгтта кызылтас шолу 408.460 муң му (бир му 0,06 га-биле деп) ийикше, азы эрткен чылдагызындан 24 миллион му ажыг. Кыдат Улус Республиканың көдээ ажыл-агый министерствозунуң медээлеп турарын өзүгаар алырга, Кыдатта кызылтастың бай дүжүлүнүң ажаан алышкыны доостур чедип турар. Бо чылын бүгү чүүгтта кызылтас шолу 408.460 муң му (бир му 0,06 га-биле деп) ийикше, азы эрткен чылдагызындан 24 миллион му ажыг. Кыдат Улус Республиканың көдээ ажыл-агый министерствозунуң медээлиин өзүгаар алырга, му бүрүзүнүң ыныылтазының дүжүттүү 1953 чылдың децнелинден 13,3 хуу өскен, а Кыдатта кызылтастың иштиг чылдазы 20,7 хуу улгаткан. Амгы үеде чүүгта кызылтастың дүжүлүнүң 86 ажыг хуузу болур күзүн чаткан кызылтастың дүжүдүнүң ажаан алышкыны доозулган.

(СЭТА).

Агрессчи блокту тургузар дугайында чугаалажыышкыннарга киржиринден Бирма ойталаан

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң медээзиндеи алган көөрге, Мурнуу-Чөөн Азияга, АКШ-тың саналдааны керээниң дугайында айтырыгның талазы-биле сентябрьда организастаар деп турар конференцияга киржиринден Бирманың чаза ойталаан дугайында Бирманың премьер-министри У НУ Цейлонунуң чазааанга телеграмма чоруткан. Чөвүлел хуралдың киржикчилери болур Коломбо, Индия, Индонезия, Пакистан болгаш Бирмага ол саналдың талазы-биле бодалын чугаалаарын саналаан Цейлонунуң премьер-министри Боталавалдың медеглелиниге харыы кылдыр чоруткан телеграмма болур.

(СЭТА).

ГДР-ниң иштики херектер министерствозунуң дыңнадыы

БЕРЛИН. АДН агентилели Германияның Демократтыг Республиказының иштики Херектер министерствозунуң дыңнадызын дамчыткан, ында чугаалаан турары болза:

Бо чылдың август 2 болгаш 3 хүннеринде күрүнеңиң айыыл чок чоруунуң органнары Геленниң болгаш америк чажыт албанның шпиончу организациязының элээн хөй агентилерин тудуп хоруугдаан.

Ол шпиончу болгаш хоралакчы идеегеттериниң үүлгедиглери немец патриоттуларының серемчилелиниң ачызы-биле болгаш база ол ышкаш күрүнеңиң айыыл чок чоруунуң органнарының үстүнде айытканчажыт албанның ажылдакчыларындан тудуп алган документилерниң болгаш медоозерниң дузазы-биле илереттинген.

Туттуруп хоруугдаттырганнарның арызында Штохаузен, Вадвиц, Бистрк, Кноль дээн ышкаш элээн хөй сураглыг агентилер болгаш ол чажыт албанның бижик дажыкчылары Еске, Краузе болгаш оон-даа өскелер бар.

Алдыы Саксониянның (Барыын Германия —Ред.) конституциязын камгалаарының талазы-биле ведомстволуг эки-тура биле чедип келген ажылдакчызының болгаш база ол ышкаш Германияның Демократтыг Республиказының девискээринге шпиончу даалганы күүседнп турган туттуруп хоруугдаттырган ол-ла организациязының бир кежигүнүүнүң өчүктеринге үндезилээн Германияның Демократтыг Республиказының элээн хөй округтарынга чоруп турган шпиончу болуктерни харугда тудуп айыыл чок кылган.

Чажыт медээ дамчыдар элээн хөй аппараттар болгаш өске-даа чугула материалдарны тудуп хавырган.

Геленниң болгаш америк чажыт албанның шпиончу организацияларын каттаан боттарының эки-туразы-биле четкилеп келген ол организацияларның ажылдакчылары (Кашанке, Пратер болгаш өскелерда) үстүнде айытканчажыт албан черлериниң Германияның Демократтыг Республиказынга болгаш демократтыг лагерниң чурттарынга улур хоралыг ажылчорудулгаларын илередип турар чугула документилерни дамчыдып бергеннер.

Геленниң шпиончу организациязының болгаш өске-даа чажыт албанның Германияның Демократтыг Республиказында тарагтынган агентилериниң сорулгазы болза, Германияны каттыштырарынга болгаш таныныы-биле ведомстволуг эки-тура биле чедип келген ажылдакчызының болгаш база ол ышкаш Германияның Демократтыг Республиказының девискээринге шпиончу даалганы күүседнп турган туттуруп хоруугдаттырган ол-ла организациязының бир кежигүнүүнүң өчүктеринге үндезилээн Германияның Демократтыг Республиказының элээн хөй округтарынга чоруп турган шпиончу болуктерни харугда тудуп айыыл чок кылган.

Чажыт медээ дамчыдар элээн хөй аппараттар болгаш өске-даа чугула материалдарны тудуп хавырган.

Геленниң болгаш америк чажыт албанның шпиончу организацияларын каттаан боттарының эки-туразы-биле четкилеп келген ол организацияларның ажылдакчылары (Кашанке, Пратер болгаш өскелерда) үстүнде айытканчажыт албан черлериниң Германияның Демократтыг Республиказынга болгаш демократтыг лагерниң чурттарынга улур хоралыг ажылчорудулгаларын илередип турар чугула документилерни дамчыдып бергеннер.

Геленниң шпиончу организациязының болгаш өске-даа чажыт албанның Германияның Демократтыг Республиказында тарагтынган агентилериниң сорулгазы болза, Германияны каттыштырарынга болгаш таныныы-биле ведомстволуг эки-тура биле чедип келген ажылдакчызының болгаш база ол ышкаш Германияның Демократтыг Республиказының девискээринге шпиончу даалганы күүседнп турган туттуруп хоруугдаттырганнарның өчүктеринге, дамчыдып бергеннер болгаш хавырын алган документилерге үндезилээн истелге көргүскен.

(СЭТА).

Герман айтырыгны тайбың демократтыг үндезинге шиитпирлээри дээш

ЛОНДОН. Герман айтырыын тайбың арга-биле шиитпирлээриниң талакчыларының таарыштырып башкарар комитеди (герман айтырыын тайбың арга-биле шиитпирлээри дээш демисежин турар англи хөй-иниги организацияларының күжеиишкиннерин таарыштырын башкарары-биле чыл бурунгаар тургустунган ол организация) күрүнеңер аралыга тайбың чугаалажыышкыннарының идеязын чаңгыс үн-биле деткиринче англи улусту кыйгырын турар медегледи парлал үндүрген.

АКШ болгаш Англия «Барыын Германияны эңдере чепсегээринге чөпшөрежир кылдыр албадаптар дээш Францияны ажыы-биле ыыдын турар» деп айытпышаан, комитеттиң медеглеи турары болза:

«Француз солуу «Монд», Германияның социал-демократтыг партиязының лидери Олленхауэр болгаш элээн хөй лейбористер —англи парламентиниң кежигүннери Германия талазы-биле чугаалажыышкыннарны база катаан чорударынче кыйгырын турар, ол чугаалажыышкыннарның көл үндезининге салдынар чүүл болза, Каттышкан Штаттарның база каттыжын болуп өрнет Джон Элтон ажыдан турар.

(СЭТА).

МАССАЛЫГ УЗУТКААШКЫННЫҢ ЧЕПСЕКТЕРИН ХОРУГДААР

Тайбың камгалалының япон комитединге тайбының Бүгү-делегей чөвүлелиниң бижии

ВЕНА. Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Секретариады тайбың камгалалының япон комитединге дараазында бижиктн чоруткан:

Делегейниң бүгү чүүгтарынга демдеглээр Хиросима халавының 9 чыл болганы-биле холбаштыр атомнуг бомбаның баштайгы когаралы—япон улуска бодунуң ханы качыгдалын Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Секретариады илередип тур.

«Хиросима» деп сөс ол үеден бээр бүгү делегейге айыылдыг көргүнчуг атомнуг бомбаның символу болу берген.

Чоокта чаа Атолда Бикиниге чазылган водородтуг бомба япон улустан чаа когаралды негээн. Ол когарал болза, бүгү делегейниң эр болгаш дерзжен улустарынга улуг сагындырыг болган.

Чер болганда чер бөмбүрээниң улустары атомнуг болгаш водородтуг чепсекти, а ол ышкаш массалыг узуткаашкыныың чепсектериниң бүгү хевирлерин шуут узуткаары дээш демисежин турарлар. Бо чаагай демиселге япон улус хүндүлүг черни эзлен турар.

Чонуун бүгү кезиниң деткээни, амгы үеде япон улустуң чорудун турары атомнуг болгаш водородтуг чепсекти узуткаары дээш кампания дыка чедишкиннерни чедип алган.

Кыска үениң дургузунда 5 миллион ол салыышкыннары чыгдынган.

Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Секретариады тайбың дээш демиселге чаа-чаа чедишкиннерлиг чорун орар тайбың камгалалының япон комитединге болгаш бүгү япон улуска эң эки күзелин дамчыдып тур.

(СЭТА).

Генерал Ли Сан Чонуң удурланыышкыны

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Кэсондан медээлеп турары болза, корей-кыдат таланың негеддели-биле август 3-те чылган тайбынчыдылга талазы-биле шерег комиссиязының онза хуралынга тайбынчыдылга дээш хайгааралдың талазы-биле нейтралдыг комиссианың кежигүннериниң айыыл чок чоруунга америк талаадан кыжаныы турарынга генерал-лейтенант Ли Сан Чо шиитпирлиг удурланыышкыны медеглээн.

Июль 31-деп эгелээн Мурнуу Кореяга Инчонга, Пусанга, Кунысанга болгаш Сеулга тайбынчыдылга дээш хайгааралдың талазы-биле нейтралдыг комиссианың кежигүннериниң болгаш оон нейтралдыг инспекция болуктериниң адынга удур баш бурунгаар белеткээр дорамчылаан дүржоктанырында болгаш кыжаныышкынның ажык чыгаалдары болгулаан: ол шаптырыглыг өнчүк-чөнгөлерни организастаннар оны удурлуп, ацаа киришкеннер америк болгаш лисынжачы эрге-чагырталар, оон полициязы болуп турар. Пусанга болгаш Кунысанга олар нейтралдыг инспекция болуктериниң кежигүннерин боозап, оларже бомбалар шыдаан турганнар.

Тайбынчыдылга дээш хайгааралдың талазы-биле нейтралдыг комиссианың ажылынга шаптык ужураштырын, тайбынчыдылга дугайында дугуржулганы үрээр болгаш Азияга дүшкүүрлүг нарын байдалды дургузар сорулга-биле чорудун турар ол кемнег хереклерни соксадыр дугайында чогуур хеннегелерни алыр ужурлуг деп генерал Ли Сан Чо америк талага сагындырган. Шак ындыг шаптырыглыг өнчүк-чөнгөлерни моон соңгаар катаптавазын болгаш үстүнде айытканчажыт талазы-биле буруулуг кижилерге шынгыы харыысалга хүлээдирин америк талага генерал Ли Сан Чо айытканчажыт.

Америк тала бодундан харыысалганы чайладыр дээш бүгү-ле орлаңдажыышкыннарны кылын турза-даа, ол херек бүтпейн болурга адактың сөөлүнде кээп, оон шериг хынаалдазының адаанда турар районга тайбынчыдылга дээш хайгааралдың нейтралдыг комиссианың кежигүннериниң айыыл чок чоруунга кыжаныр, ол комиссианың ажылынга салыр ужураштырын турган ындыг өнчүк чөнгөлерниң фактылары бар турганы шынныг деп минаар чорукка алдаткан. Америк тала моон соңгаар ол комиссианың кежигүннериниң болгаш оон ажылының талазы-биле бодунуң хүлээлгезин төлептиг күүседирин аазап айытканчажыт.

(СЭТА).

Уругбай улустуң национал эрге-ажыктарынга тааржып турар дугуржулга

МОНТЕВИДЕО. ССРЭ-ниң Күрүне банкызы-биле Уругбайның банкызының арасында чардынган төлевирлиг дугуржулганың дугайын уругбай парлалга ам-даа үргүлчүлеп бижип турар. Уругбайның национал эрге-ажыктарынга дугуржулга тааржып турар деп солуннар демдеглеп турар.

«Эль Бьен публико» солуу ол дугуржулга «уругбай-биле чардының турганындыг уткалыг өске дугуржулгаларга бодаарга национал эрге-ажыктарга артык таарымчалыг» дугуржулга болуп турар деп бижип турар. Совет Эвиделиниң бодунуң садын алышкынында-биле Уругбайның үндүр сөөртүп турар продуктуларының өртектерин кудулаттырын деткип турар.

«Аксьон» солуу ССРЭ-ниң Күрүне банкызы-биле төлевирлиг дугуржулганы чаргаан чорук «бистиң экономиктиг аргаларыныстың камгалаарынга деткимче болган» деп бижип турар.

«Бустиска» солуу мурнуку үүлде ССРЭ-ниң күрүне банкызы-биле дугуржулгада ат салдынган чорук Уругбайда диргиг сонуургалды хайныктырып үндүрген деп демдеглеп турар. Солуунуң бижип турары-биле алырга, ол дугуржулганың дугайын фабрикаларда, профвиледеринде, башкарыкчы болуктерде калбаа-биле чугаалажын, парлалганың янзы-бүрү органнарынын арынарында бижип турар. «Бо дээрге, хөй-иниттиниң кичээнгейин бодунче чыыра тыртып турар чурттуң амыдыралында чугаажок улуг болуушкун» деп солун бижип турар.

(СЭТА).

Пресс-конференцияга президент Эйзенхауэрниң чугаазы

ВАШИНГТОН. Август 4-те залчеглиг Пресс-конференцияга АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр журналистериниң айтырыгларынга харыылап турган, атомнуг энергия дугайында совет-америк чугаалажыышкынныларга хамаарыштыр чүве чугаалаан. Америк саналды (президент Эйзенхауэрниң 1953 чылдың декабрь 8-те көдүрүп үндүрген саналын бодап турар) Совет Эвиделиниң таарымча чок үгкүн алган дээр аянныг чүвени чугаалаан.

Атомнуг энергияны ажыглаарының дугайында чугаалажыышкынныларны чорударынга бодунуң бүрүн беленни илереттиилаан, оон-биле кады дугуржулганың киржикчилери күрүнеңер атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни бала оон-даа өске чепсектерни кижилерни массалыг узуткаларынга хереглевес дугайында боттарынга хүлээнир ужурлуг деп Совет Эвиделиниң саналы киргени бүгүдээге билдингир болгай.

Быдат Улус Республиканы канчаар көөрүнүң дугайында айтырыгның талазы-биле АКШ-тың туружун Эйзенхауэр база катаан бадыткаан. Каттышкан Штаттар ам үеде Быдат Улус Республиканың кандыг-бир организацияга кирип алган өртан бодунуң санал-оналын көдүрүп келир чоруун канчап-даа чөпшөреевес деп ол медеглээн.

(СЭТА).

ПАРАШЮТ СПОРТУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ДЕЛЕГЕЙНИН БИРГИ ЧЕРИ ДЭЭШ МАРГЫЛДАА

ПАРИЖ. Парашют спортунуң талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдаа бо чылдың август 5-те Францияда Сен-Ни деп аэродромда эгелээн. Ол делегей маргылдаанына кирижип-биле Франция, ССРЭ, Англия, Италия, Чехословакия, АКШ болгаш Югославия ындыг чеди чурттарының командылары чыгыып келген. Оон ыдай Польшанын, Бельгияның, Австралияның болгаш ол маргылдаага киришиеп турар өске-даа чурттарның парашют спортунуң иштиледдери боттарының тускай хайгааракчыларын чоруткан.

ССРЭ-ниң спортчу делегациязының составында спорттуң алдарлыг мастерлера Косинов, Федчишин, Селиверстова болгаш спорттуң мастерлери Мазурин, Неймарк олар бар. Маргылдааның бир дугаа хүнүнүң түнелии парашют спортунуң талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдааның жюрисин чарыаан. 1500 метр бедиктен ийи катаан хамыырдан тургустунган бирги көргүзүг талазы-биле: парашютту чазарының шагын ылан кылыр талазы-биле болгаш айытканчеринге ылан хүжер талазы-биле ийи бирги черлерин совет парашютистер И. Федчишин биле В. Марюткин эзелээн, үшкү черни Францияның төлөлекчизи Шалак алган.

Маргылдааның бир дугаар хүнүнүң түнелинде алган саныныг талазы-биле ССРЭ-нин, Чехословакиянның болгаш Францияның командалары мурнуунда чоруп турар.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

Курттар—кижиниң маңгыстары

Кыжалар дээрге, курттарны—кижиниң янзы-бүрү органнарындан болгаш тканьнарындан чемненин турар маңгыстарны ынча деп адаар.

Острицалар, аскаридалар, влаголаттар болгаш карликтиг курттар ышкаш ындыг кыжалар болган чок-ла таваржып турарлар.

Острицалар—улуг эвес, 1 сантиметр хире узун, борбак курттар болур.

Ол курттар-биле хирлиг холду дамчыштыр, ол ышкаш кыжалар-биле халдавыржаан кижи-биле ниити дежекке удаанда, кыжаларның чуургалы кире берген бажың хереклерниң чүүлдерин дамчыштыр, довурак доозунну дамчыштыр кижилер аарый бээр. Ол кыжалардан халдавыржыры болдурбас төлөде, холдарның болгаш мага-боттуң, кедер хептиң болгаш дежектиң бала чурттаар черниң арыг-силиг болуру шиитпирлиг ужур-дузалыг.

Аскаридалар—узуну 40 сантиметр чедип турар улуг борбак курттар болур. Олар болза, кижиниң чиигге шөйүндүлериге маңгысталын турарлар. Аскаридаларның кыстары аажок хөй саныг чуургаларны үндүрүп турар. Олар аарыг кижиниң албаны-биле кады дашкаар үндүрүүнер, оон соонда оларның быжыышкыны колдуунда хөрүүн иштинге болуп турар. 2—3 неделя болганда, чуурга быжа бергенде оон иштинге курчугаш—сирге тыптыр. Аскаридаларның чуургаларының быжыышкыны чайын хөрүүн иштинге, колдуунда ук чуургаларны өлүрүп турар хүнүнүң дөрт хереллери эртип кирип шыдавас болгаш ол ыык четчир черге ыыштарының болгаш погаа үнүштериниң хөлегелиниге болуп турар.

Кижилер аскирадалар-биле колдуунда холдуң хирленген черин дамчыштыр азы чугдунмаан чиг ногааларны болгаш чимистерни чемге хереглээде аарымр. Иштинде аскаридалар чуургалары бар довурак-доозун аъш-чем продуктуларынга кире бергенде аарын болур. Ол чуургаларны сөөктер база тарадын болур.

Ол-ла арга-биле влаголаттар-биле узуну 3—5 сантиметр борбак курттардан аарын болур. Олар болза, колдуунда чоон шөйүнду (мөөн) иштинге маңгысталын турар.

Карликтиг курттар—ол улуг эвес чиигге кожалаанчак курттар колдуунда кижиниң чиигге шөйүндүлериге чурттаан турар. Ол кыжалар-биле халдавыржыры кыжалар-биле аараан кижиниң албанынын кезиктери кире берген дүнеки, горшоктарны, стулчуташтарны, ажыктер тудаларын болгаш албаннаар бажыннар ханаларын дамчыштыр болуп турар.

Кыжалар-биле демиселге чурттакчылыг черлерин шын арыглаары болгаш арыг-силиг эвес чүүлдерни халдавыр чок болдурары аажок улуг ужур-дузалыг. Эки туттунган арыг албаннаар бажын—кыжалардан халдавыржыр чорукту болдурбазының чугула хеннегелериниң бирээзи болур.

Арыг-шевер эвес чүүлдерни халдавыр чок болдурар төлөде, торф, саван, довурак-биле шыпшыгаан, оларны оваалай бөле салыр. Ол оваларга принцкиниң чорудулгаларының түнелинде бедик температура хөгжүүр, ол үеде кыжаларның микробтары болгаш чуургалары 2 ай болгаш өлүлеп калыр. Кыжаларның чуургаларынга аажок иштиг суг өлүмнүг саңдарлыг болур.

Чиг ногааларны болгаш чимистерни чемге ажыглаарының мурнунда изиг суг-биле эки чуур азы изиг суг-биле хайындырар херек.

Кыжалардан аарырындан болуп камгалаар төлөде, холдарның база магаботтун, идик-хептин, чурттаар черниң арыг-шеверин эки сагыыр: дүнеки горшоктарны болгаш албаннаар бажыннарын дуглаштарын үе-үе болгаш изиг суг-биле чайын турар херек.

Совет калык-камгалал органнары кыжалар-биле демисел талазы-биле калбак хеннегелерни чорудуп турар: тускай эмнелге кабинеттериниң четкилерин тургускан, оларда бичии уругларны болгаш улуг-даа кижилерни шинчилеп база эмнеп турар; хоорайларны, ажылчын суурларны болгаш көдээлерни сайыраптайжыдып турар; кыжа аарыглары-биле демиселге бир дугаар ужур-дузалыг чонуун санитар культурлуг чоруу база өзүп турар.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ САНИТАР ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин көдүмчүзү, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орлаңчызының, пүртийжи аммыырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш көдээ ажыл-ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтериниң 4—98, иштики информация киллизиниң—3—65.

ТС—02415

Культура эргелелиниң типографиязы.